

Joanna Deputat¹

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

POWINNOŚCI DZIECKA WOBEC RODZICÓW NA PODSTAWIE KODEKSU RODZINNEGO I OPIEKUŃCZEGO

Wstęp

Niniejsze opracowanie obejmować będzie tematykę związaną z obowiązkami dziecka wobec rodziców. Stanowią one zbiór powinności uregulowanych prawnie przez Kodeks rodzinny i opiekuńczy z 1964 roku. „Fundamentem” tej pracy będzie analiza następujących przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńskiego: art. 87 – obowiązek wzajemnego wspierania rodziców i dzieci, art. 91 § 1 k.r.o. – obowiązek przyczyniania się do pokrywania kosztów utrzymania rodziny, art. 91 §2 k.r.o. – obowiązek pomocy we wspólnym gospodarstwie oraz art. 95 §2 k.r.o., czyli obowiązek posłuszeństwa. W nauce prawa uregulowano te obowiązki jako pozaalimentacyjne². Jednakże w niektórych przypadkach dzieci są zobligowane do wypełniania świadczeń alimentacyjnych, które zostały uregulowane między innymi w art. 128 i art.135 k.r.o.

W literaturze dokonuje się także wielu podziałów obowiązków dziecka pod względem różnorodnych czynników³. Jednym z podziałów jest ten dokonany na podstawie trwania bądź ustania władzy rodzicielskiej, kolejnym zaś może być podział na obowiązki materialne czy moralne, wśród których można wymienić te polegające na pomocy materialnej zapewniającej prawidłowe funkcjonowanie rodziny albo sfery wzajemnych odniesień pomiędzy rodzicami a dziećmi⁴.

Podsumowując to krótkie wprowadzenie, warto wspomnieć, że niespełnianie wyżej opisanych obowiązków, prowadzi do wielu konsekwencji w sferze prawnej (m.in.: rozwiązanie przysposobienia czy ograniczenie swobody rozporządzania zarobkiem przez małoletniego), a także w sferze pozaprawnej, pozostającej w gestii rodziców. Powinności te nie mogą wprawdzie zmusić do tego, aby dzieci troszczyły się o swoich starych lub chorych rodziców, ale przepisy prawa są w stanie zabronić dokuczania im oraz zmusić dołożenia na ich utrzymanie⁵.

1. Obowiązek wspierania rodziców

¹ Joanna Deputat – studentka prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

² A. Cisek, *Pozalimentacyjne obowiązki dziecka wobec rodziców w świetle k.r.o.* [w:] „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1995, nr 31, s. 135.

³ A. Sylwestrzak, *Obowiązki dziecka wobec rodziców* [w:] „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2001, nr 3, s. 61.

⁴ Tamże, s. 61.

⁵ S. Jędruch, *Rodzice i dzieci. Wzajemne prawa i obowiązki*, Warszawa 1984, s. 97.

Obowiązek wspierania rodziców przez dzieci został określony w art. 87 k.r.o., który stanowi, że rodzice i dzieci są obowiązani do wzajemnego szacunku i wspierania się. Z przepisu tego można wywnioskować, że nie jest to obowiązek tylko jednej strony – do zachowania takiego zobligowane są obydwie strony. Jednakże nie może mieć do nich zastosowania zasada, że niewykonywanie obowiązku przez jedną ze stron uprawnia drugą stronę do podobnego postępowania⁶. Wachlarz środków takiego wspierania się jest bardzo różnorodny⁷. Trudno określić, jaki rodzaj świadczeń należy do zbioru zachowań posłusznych, ponieważ ustawa nie podaje przykładu takich postępowań. Jednakże w doktrynie przyjęto, że wzajemne wspieranie oznacza tyle, co wzajemna pomoc⁸. Wśród niej można wyróżnić pomoc natury osobistej, jak i majątkowej. Przykładowo rzecz ujmując, obejmuje ona: obowiązek szczególnej troski w razie choroby, szczególną troskliwość w wypadku niepowodzeń życiowych czy załamań natury psychicznej⁹. Poza tym, w treści tego obowiązku można wymienić także takie zachowania, których nie można w konkretnej sytuacji zakwalifikować jako udzielanie pomocy w ścisłym tego słowa znaczeniu, ponieważ stanowią wyraz pozytywnych emocji, pamięci lub np. polegają na utrzymaniu kontaktów rodzinnych, zapobiegając poczuciu osamotnienia¹⁰.

Obowiązek wspierania się, przewidziany w art. 87 k.r.o., nie jest zależny od tego, czy rodzice dziecka pozostają w związku małżeńskim, a także od pełnoletności dziecka. Poza tym należy przyjąć, że przysposobiony na równi z dziećmi z małżeństwa ma obowiązki alimentacyjne i obowiązek niesienia innej pomocy rodzicom. W związku z tym przysposobione dziecko, na podstawie art. 121 k.r.o., będzie miało te same obowiązki, co dziecko pochodzące z małżeństwa. Art. 87 k.r.o. w przypadku przysposobionego bądź przysposobionej znajduje zastosowanie wprost.

Treść omawianego artykułu wskazuje także na obowiązek szacunku dzieci wobec rodziców. Szacunek jest to stosunek do osób lub rzeczy uważanych za wartościowe i godne uznania. Powinien on cechować wszystkie wzajemne odniesienie rodziców i dziecka¹¹. Jednakże obowiązek ten wykracza także poza relację rodzic-dziecko, ponieważ powinien on być przestrzegany także w relacjach zewnętrznych, np. w pracy do przełożonych czy szkole do nauczycieli.

Obowiązek wspierania się nie jest opatrzony przez ustawę żadną sankcją przymusu. Dlatego przyjmuje się, w ślad za większością doktryny, że obowiązek wspierania, podobnie jak inne obowiązki pozaalimentacyjne należy uznać za „niewymuszalne” na drodze prawnej, rodzące jednak określone skutki prawne ich niedopełnienia¹². W wyżej omówionym artykule ustawodawca

⁶ H. Dolecki, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 336.

⁷ J. Ignatowicz, *Prawo rodzinne*, Wyd. IV, Warszawa 2000, s. 335.

⁸ A. Sylwestrzak, dz. cyt., s. 65.

⁹ H. Dolecki, dz. cyt., s. 336.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże.

¹² A. Sylwestrzak, dz. cyt., s. 336.

akcentuje szczególną więź łączącą rodziców i dzieci, z której wynikają między innymi obowiązki wspierania i szacunku.

2. Obowiązek przyczyniania się do pokrywania kosztów utrzymania rodziny

„Dziecko, które ma dochody z własnej pracy, powinno przyczyniać się do pokrywania kosztów utrzymania rodziny, jeżeli mieszka u rodziców” – to treść art. 91 § 1 k.r.o. Aby mógł powstać ten obowiązek konieczne jest spełnienie dwóch przesłanek – uzyskiwanie dochodu z własnej pracy oraz zamieszkiwanie u rodziców. Regulacja ta uzewnętrznia społeczne oczekiwania, które zakładają wymóg aktywnego włączenia się przez dziecko w sprawy finansowe i gospodarcze rodziny¹³. Ma ona również na celu wykształcenie wśród dzieci postawy poczucia odpowiedzialności za losy najbliższych. Art. 91 k.r.o. stanowi uzupełnienie art. 87 k.r.o. – obowiązku wzajemnego wspierania się dzieci i rodziców.

Tak jak wspomniano powyżej, by rodzice mogli egzekwować od dziecka obowiązek przyczyniania się do pokrywania kosztów utrzymania rodziny, musi ono zamieszkiwać „u rodziców”. Jednakże zwrotu tego nie należy rozumieć dosłownie, ponieważ przesłanka ta zostanie spełniona także wtedy, gdy dziecko mieszka tylko u jednego z rodziców, a także wtedy, gdy rodzic czasowo nie przebywa we wspólnym gospodarstwie z różnych powodów, np.: pobytu w szpitalu czy podczas wyjazdu na delegację. Art. 91 § 1 mówi wyraźnie o zamieszkiwaniu „u rodziców”, a nie „z rodzicami”¹⁴.

Kolejną przesłanką, która musi być spełniona kumulatywnie z zamieszkiwaniem u rodziców, jest dochód z własnej pracy. W tym miejscu napotyka się pewne ograniczenie w postaci wieku dziecka. Zatrudnienie może podjąć już osoba młodociana¹⁵, czyli ta, która ukończyła 16 lat, ale nie ukończyła lat 18. Osoba taka może wykonywać prace lekkie, do których można zaliczyć czynności polegające na: roznoszeniu rzeczy, zbieraniu rzeczy (jeżeli nie wiąże się to z dźwiganiem ciężarów). Kwestia ta została uregulowana przez kodeks pracy w art. 200¹. W związku z tym, że źródłem dochodów dziecka musi być jego własna praca, nie uwzględnia się przy tym dochodów z innego tytułu, np. z własnego majątku, czy otrzymanych w drodze darowizny.¹⁶ Art. 103 k.r.o. reguluje zakres pokrywania tego obowiązku przez małoletnie dziecko; czysty dochód z majątku dziecka powinien być przede wszystkim obracany na utrzymanie i wychowanie dziecka oraz jego rodzeństwa, które wychowuje się razem z nim, nadwyżka zaś na inne uzasadnione potrzeby

¹³ H. Dolecki, dz. cyt., s. 345.

¹⁴ A. Sylwestrzak, dz. cyt., s. 66.

¹⁵ Wojewódzki Urząd Pracy w Warszawie, *Podstawy prawne zatrudnienia młodzieży w wieku 16-18 lat. Informator*, http://wupwarszawa.praca.gov.pl/documents/47726/706545/podstawy%20prawne%20zatrudnienia%20mlodziezy_net.pdf?version=1.0&t=1406120222551 (dostęp: 15.04.2017).

¹⁶ A. Sylwestrzak, dz. cyt., s. 67.

rodziny. Dziecko dorosłe zobowiązane jest do wspierania majątkowego rodziców na podstawie art. 87 k.r.o.¹⁷.

Obowiązek przyczyniania się do pokrywania kosztów utrzymania rodziny nie ma charakteru alimentacyjnego.¹⁸ Ustawa nie precyzuje zakresu tego obowiązku, zależy on bowiem od ogólnej sytuacji, w jakiej znajduje się dziecko i rodzina dziecka. Przy uwzględnianiu zakresu spełniania tej powinności bierze się pod uwagę takie okoliczności jak: wiek dziecka (warunek opisany wyżej), jego zajęcia szkolne, wysokość jego zarobków, sytuacja majątkowa rodziców, szczególne nasilenie potrzeb pozostałych członków rodziny, np. z powodu choroby.¹⁹ Jednakże świadczona pomoc nie może przeszkadzać dziecku w nauce, a przede wszystkim nie może być realizowana kosztem zdrowia dziecka. Warunki te mieszczą się w treści art. 96 k.r.o., który stanowi, że nasilenie pomocy przy pokrywaniu kosztów utrzymania rodziny musi być dostosowane do tego, aby dziecko zostało w odpowiedni sposób przygotowane do przyszłej pracy według swoich uzdolnień. Do dopilnowania tych kwestii są zobligowani rodzice dziecka, sprawujący pieczę nad nim²⁰.

Wydaje się, że przy spełnianiu tego obowiązku przy większości przypadków będzie miała miejsce pomoc materialna. Jednak w tym miejscu nie można wykluczyć pomocy realizowanej w inny sposób, jak np.: opłacanie rachunków za Internet czy zakup rzeczy potrzebnych do życia codziennego. Pomoc świadczona przy realizacji tego obowiązku ma wielu adresatów. Ustanowienie przesłanki zamieszkiwania u rodziców wskazuje, że obowiązek będzie dotyczył także osób wspólnie zamieszkujących. Według Anny Sylwestrzak pojęcie rodziny należy w tym przypadku dookreślić przez pojęcie domownika w taki sposób, że uprawnionym jest tylko członek rodziny, który jest jednocześnie domownikiem, oraz tylko ten domownik, który jest jeszcze członkiem rodziny²¹. Jako jedną z funkcji wprowadzenia takiego obowiązku jest realizacja zasady równej stopy życiowej rodziny²².

3. Obowiązek pomocy we wspólnym gospodarstwie

W art. 91 § 2 ustawodawca nakłada na dziecko, które pozostaje na utrzymaniu rodziców i mieszka u nich, obowiązek pomocy we wspólnym gospodarstwie. Przepis ten można rozumieć w ten sposób, że dziecko pozostające na utrzymaniu rodziców powinno przyczyniać się do prawidłowego funkcjonowania domu rodzinnego, przez pomoc w codziennych sprawach życia

¹⁷ H. Haak, *Władza rodzicielska. Komentarz*, Toruń 1995, s. 28-32.

¹⁸ J. Ignatowicz, dz. cyt., s. 465.

¹⁹ Tamże.

²⁰ T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze. Analiza i wykładnia*, Warszawa 2001, s. 297.

²¹ A. Sylwestrzak, dz. cyt., s. 66.

²² T. Smoczyński, dz. cyt., s. 62.

codziennego, takich jak dbanie o ład i porządek, przygotowywaniu posiłków etc.²³. Za wspólne gospodarstwo domowe uznaje się odpowiednio zorganizowaną i trwałą formę wspólnej konsumpcji dóbr materialnych osób razem zamieszkujących²⁴. Jednakże literatura wskazuje, że w rozumieniu tego artykułu za gospodarstwo domowe można uznać także gospodarstwo produkcyjne rodziców (lub jednego z nich), a więc przede wszystkim gospodarstwo rolne (gospodarstwo przyzagrodowe) i warsztat rzemieślniczy²⁵. Zakres prac, jakie dziecko może wykonywać w gospodarstwie, jest stosunkowo szeroki, chociaż i tu występują pewne czynności, których dziecko nie może wykonywać ze względu na ich uciążliwość czy grożące niebezpieczeństwo. Jednakże ograniczenia tego rodzaju występują najczęściej w większych gospodarstwach rolnych czy zakładach rzemieślniczych.

Rodzice, nakładając na dziecko obowiązki domowe, powinni pamiętać o dotychczas rozwiniętych umiejętnościach dziecka względem jego wieku, zajęciach szkolnych, a także różnego rodzaju zajęciach dodatkowych, grupach rówieśniczych i czasie wolnym, tak by dziecko miało warunki do prawidłowego rozwoju. Trudno bowiem wyobrazić sobie sytuację, że dziecko przejmuje znaczną większość obowiązków, które powinni wykonywać rodzice, zaniedbując przy tym swoje pierwszoplanowe powinności, jak np. obowiązek szkolny. Jednakże w pewnym zakresie rodzice są uprawnieni do tej pomocy, jeżeli mają wspólne z dziećmi gospodarstwo domowe, utrzymują je i dają im mieszkanie u siebie²⁶. W związku z wykonywaniem tych zadań dziecku nie przysługują żadne roszczenia o wynagrodzenie pieniężne.

Od woli rodziców zależy to, czy za spełnianie takich obowiązków chcą dzieci nagradzać, czy to w postaci pieniężnej albo innej materialnej (np. poprzez zakup prezentu), czy potraktują to za zwykłą „formalność”, którą dziecko jest zobowiązane wykonać według pewnych ustalonych reguł. Analizując art. 91 § 2 można wywnioskować, że ustawodawca pod pojęciem „pomoc” miał na myśli pomoc bezinteresowną, której dziecko nie powinno uzależniać od korzyści materialnych.

Ustanowienie obowiązku pomocy we wspólnym gospodarstwie może stanowić pewnego rodzaju zadośćuczynienie rodzicom, którzy wychowując dzieci kierują się ich dobrem, dokonywali wielu wyrzeczeń. Wydaje się, że powinność zawarta w art. 91 § 2 jest logiczną odpowiedzią na fakt tego, że dziecko pozostaje na utrzymaniu rodziców. Zobowiązanie dziecka do pomocy we wspólnym gospodarstwie wygasa wraz z usamodzielnieniem się dziecka.

²³ T. Sokolowski, *Prawo rodzinne, zarys wykładu*, Wyd. 5, Poznań 2010, s. 170.

²⁴ E. Wiśniowska, *Pojęcie rodziny w ustawodawstwie polskim*, [w:] „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1990, nr 1152, s. 351-360.

²⁵ J. Ignatowicz, dz. cyt., s. 465.

²⁶ A. Sylwestrzak, dz. cyt., s. 69.

4. Obowiązek posłuszeństwa wobec rodziców

O obowiązku posłuszeństwa dzieci wobec rodziców stanowi art. 95 § 2 k.r.o. Z treści tego przepisu wynika, że dziecko winne jest swoim rodzicom posłuszeństwo, a w tych sprawach, w których może samodzielnie podjąć decyzję i składać oświadczenia woli, powinno wysłuchać opinii i zaleceń rodziców formułowanych dla jego dobra. W literaturze posłuszeństwo określa się jako podporządkowanie się przez dziecko woli jego rodziców²⁷. W tym miejscu warto zaznaczyć, że posłuszeństwo wobec rodziców lub ewentualnie innych osób sprawujących w imieniu rodziców i na ich zlecenie obowiązek pieczy nad osobą lub majątkiem dziecka, z chwilą uzyskania przez dziecko pełnoletniości zamienia się w obowiązek wzajemnego wspierania się, o którym wspomniano wyżej²⁸. Rodzice, oczekując od swojego dziecka posłuszeństwa, mogą spodziewać się od niego dwóch różnych postaw (w zależności od tego, jakie polecenie i jaki skutek chcą osiągnąć): działania bądź zaniechania.

Cechą charakterystyczną tej normy jest jej blankietowy charakter. Polega to na tym, że norma nie wskazuje dziecku instrukcji konkretnego działania; do rodziców należy obowiązek ukierunkowania dziecka we właściwy sposób. W związku z tym logiczne wydaje się być to, że na sferę posłuszeństwa dziecka składa się zarówno zachowanie rodziców, jak i dzieci. Rodzice są podmiotami, którzy oczekują określonego zachowania, a dzieci są podmiotami zobowiązanymi do spełnienia danej dyrektywy. W literaturze wskazuje się, że w sferze posłuszeństwa można wyróżnić także pewną formę swobody dziecka²⁹. Dziecku przysługuje prawo do podejmowania decyzji zgodnie ze swoją wolą i przekonaniem, a także realizacji siebie według swoich upodobań. Jednocześnie przy zachowaniu takim jest ono zobligowane do wysłuchania opinii i zaleceń rodziców, tak jak zawarto to w treści art. 95 § 2. W związku z tym można wyróżnić dwie formy posłuszeństwa dziecka:

- a) formę zewnętrzną, która polegać będzie na dosłownym dostosowaniu się do polecenia rodziców, np. gdy rodzice każą dziecku odkurzyć mieszkanie, a dziecko wykonuje to zadanie,
- b) formę wewnętrzną, która polegać będzie na przemyśleniu opinii rodziców przez dziecko na dany temat i uszanowaniu ich zdania w danej kwestii, jednakże działaniu dziecka według swojego przekonania, np. wyrażenie opinii przez rodziców na temat wyboru danego kierunku studiów przez dziecko, przy czym dziecko nie dostosowuje się do tego i wybiera inny kierunek.

²⁷ A. Sylwestrzak, dz. cyt., s. 70.

²⁸ S. Jędruch, dz. cyt., s. 96.

²⁹ A. Sylwestrzak, dz. cyt., s. 71.

Jak można zauważyć obowiązek posłuszeństwa jest powiązany z obowiązkiem wzajemnego szacunku i wspierania się. Rodzice mają obowiązek uszanowania decyzji dziecka, a dziecko w sposób analogiczny powinno uszanować decyzję rodziców. Zgodnie z art. 48 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami, jednakże powinni uwzględniać przy tym stopień dojrzałości dziecka, wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania³⁰. Mieści się to w sferze prywatnych praw przysługujących jednostce.

Tak jak wspomniano powyżej, omawiany artykuł Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nie wskazuje dziecku instrukcji konkretnego działania. Podobnie nie ustanawia sposobu, w jaki rodzice mogli by egzekwować pożądane posłuszne zachowanie. Wielu z rodziców sięga wówczas po karcenie cielesne. Czy jest to jednak dozwolone? Art. 96¹ w sposób jednoznaczny zakazuje stosowania kar cielesnych przez osoby wykonujące władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę lub pieczę nad dzieckiem. Przepis ten wszedł w życie 1 sierpnia 2010 roku, nawiązując do preambuły ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z 2005 roku. Według tej ustawy przemoc uderza w godność człowieka, będącej przyrodzonym i niezbywalnym prawem każdego człowieka. W art. 96¹ k.r.o. zrezygnowano z generalnego zakazu przemocy, a wprowadzono ogólny zakaz karcenia dziecka. Karcenie jest jedną z form poniżania dziecka, a dalszymi tego formami są zadawanie cierpień psychicznych oraz stosowanie nieuzasadnionej przemocy fizycznej wobec dziecka³¹. Ostatecznie przepis ten zakazuje tylko bezpośrednio karcenia; poza swoim zakresem pozostawia inne formy poniżania.

5. Obowiązek alimentacyjny dziecka wobec rodziców

Pełnym kontrowersji, zalet i wad, zwolenników i przeciwników okazuje się być obowiązek dorosłych dzieci polegający na wykonywaniu obowiązku alimentacyjnego wobec swoich rodziców. Realizacja obowiązku alimentacyjnego jest wyrazem wzajemnej odpowiedzialności i solidarności członków rodziny przejawiającej się w udzielaniu pomocy słabszym³². Nie ulega wątpliwości, że jest to obowiązek o charakterze majątkowym, osobistym, zobowiązaniowym łączącego wierzyciela alimentacyjnego z jego dłużnikiem. Istnienie i zakres obowiązków alimentacyjnych uregulowano w sposób bezwzględnie obowiązujący, skutkiem czego powstają one z mocy prawa (jeżeli zostaną spełnione określone przesłanki). Podstawową przesłanką powstania obowiązku alimentacyjnego jest istnienie określonej normatywnie więzi rodzinno- prawnej łączącej uprawnionego z

³⁰ L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2005, s. 112.

³¹ T. Sokołowski, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Wyd. II, [³² M. Andrzejewski, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Wyd. II, Warszawa 2006, s. 197.](https://sip-1lex-1pl-1lex-2nowy.han.uwm.edu.pl/#/komentarz/587289184/152405?keyword=Kodeks%20rodzinny%20i%20opieku%C5%84czy&tocHit=1&cm=SREST, Lex (dostęp: 17.04.2017).</p></div><div data-bbox=)

zobowiązany. Pozostałymi przesłankami są niemożność samodzielnego zaspokojenia usprawiedliwionych potrzeb przez osobę uprawnioną do świadczeń alimentacyjnych, a także majątkowa lub zarobkowa możliwość lożenia alimentów przez zobowiązanego³³. By rodzic mógł ubiegać się o świadczenie alimentacyjne od swojego dziecka ważne jest jego zachowanie w przeszłości, bowiem to na nim spoczywa obowiązek udowodnienia tego, że przyczyniał się do utrzymania i wychowania dziecka, zanim ci stali się samodzielni, a także tego, że jego roszczenie jest zgodne z zasadami współżycia społecznego.

Zgodnie z treścią art. 128 k.r.o. obowiązek alimentacyjny obciąża krewnych w linii prostej oraz rodzeństwo. Obowiązkiem tym są obciążeni zstępni (dzieci, wnuki) przed wstępnymi (rodzice, dziadkowie), a wstępni przed rodzeństwem, przy czym należy pamiętać, że jeżeli jest kilku zstępnych lub wstępnych – obciąża bliższych stopniem przed dalszymi. Krewnych w tym samym stopniu obowiązek alimentacyjny obciąża w częściach odpowiadających ich możliwościom zarobkowym i majątkowym, co wynika z art. 129 k.r.o. Jednakże warto zaznaczyć, że zgodnie z art. 130 k.r.o. w pierwszej kolejności na małżonku danej osoby spoczywać będzie obowiązek dostarczania drugiemu małżonkowi środków utrzymania, a dopiero następnie zstępnych.

Z treści art. 133 § 2 k.r.o. wynika, że do świadczeń alimentacyjnych uprawniony jest tylko ten, kto znajduje się w niedostatku (przepis ten nie obejmuje dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie). O alimenty ubiega się coraz więcej osób starszych utrzymujących się z bardzo niskich rent bądź emerytur, których nie stać na wykupienie leków i zaspokojenie podstawowych potrzeb życia codziennego. Zobowiązanymi są zazwyczaj dzieci uprawnionych samodzielnie finansowo, o stabilnej sytuacji majątkowej. Ustawa z 1964 roku nie definiuje pojęcia niedostatku; powszechnie uznaje się, że stan niedostatku zachodzi wtedy, gdy człowiek nie jest w stanie samodzielnie zaspokoić swoich podstawowych potrzeb. W sprawie tej zajął stanowisko Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 16 grudnia 1987 roku, gdzie stwierdził, że „za znajdujące się w niedostatku należy uważać osoby, które nie mogą własnymi siłami zaspokoić usprawiedliwionych potrzeb, nie posiadają własnych środków w postaci wynagrodzenia za pracę, emerytury, czy renty ani też dochodów z własnego majątku”³⁴. Jednakże, gdy osoba uprawniona własnymi siłami jest w stanie zaspokoić swoje potrzeby jedynie w części, obowiązek alimentacyjny osoby zobowiązanej ogranicza się tylko do niezaspokojonej części osoby uprawnionej. Powinność pomocy rodzicom w formie alimentów jest niezbywalna; nie można jej przenieść na inną osobę.

W praktyce często okazuje się, że o alimenty ubiegają się rodzice, który przez całe życie zaniedbywali swoje dziecko, nie łożyli na jego wychowanie i nie interesowali się jego losami. Osoby

³³ M. Andrzejewski, dz. cyt., s. 199.

³⁴ Uchwała Pełnego Składu Izby Cywilnej i Administracyjnej z dnia 16 grudnia 1987 roku sygn. akt.: III CZP 91/86, <http://prawo.legeo.pl/prawo/iii-czp-91-86/> (dostęp: 18.04.2017).

te powołują się wówczas na stan niedostatku, w jakim się znajdują, a także na obowiązek dziecka wsparcia rodzica, który dotyczy także trudnej sytuacji życiowej, w jakiej się znaleźli. W takiej sytuacji dziecko, wobec którego rodzic wystąpił z żądaniem, ma prawo powołać się na przepisy dotyczące naruszenia prawa podmiotowego. Mianowicie chodzi tu o art. 5 k.c., w związku z którym dziecko może podnieść, że roszczenie rodzica o alimenty stanowi nadużycie przysługującego mu uprawnienia, a także jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Podsumowanie

Poza szeregiem obowiązków rodziców względem dziecka wynikających z władzy rodzicielskiej, które zostały uregulowane w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym, istnieją także obowiązki dziecka wobec rodziców. O tych ostatnich w praktyce mówi się mniej. Niektóre z nich są odpowiednikami tych wynikających z władzy rodzicielskiej, jak np. pomoc we wspólnym gospodarstwie, jak i tych wynikających ze związku małżeńskiego, jak np. obowiązek wzajemnego szacunku i wspierania się. Można zauważyć, że normy prawne, które ustanawiają powinności dziecka wobec rodziców mają charakter regulacyjny i wychowawczy. Naruszenie niektórych z nich może wywołać określone konsekwencje prawne. Jednakże większość z nałożonych obowiązków powinno mieć charakter bezinteresowny i z pewnością funkcjonowałyby nawet bez regulacji prawnej (mowa tu między innymi o obowiązku wsparcia czy pomocy we wspólnym gospodarstwie). Ustanowienie pewnych obowiązków zależy od uznania rodziców, a ich realizacja przez dzieci nie powinna być uzależniona od korzyści majątkowej.

Wśród obowiązków można wymienić te, które obowiązują wyłącznie przez czas trwania władzy rodzicielskiej, czy wspólnego zamieszkiwania z rodzicami, a także te, które są realizowane wyłącznie przez czas trwania prawnego stosunku między rodzicami a dziećmi. Warto podkreślić, że obowiązki, które były tematem pracy odnoszą skutek także względem osób przysposobionych i są one zobowiązane do ich realizacji w takim samym stopniu jak dzieci pochodzące z małżeństwa.

Article contains thematic connected with children duties toward parents which are regulated by provisions of the Family and Guardianship Code from 1964. It is about duties, mutual respect and support, contributing to cost of family maintenance, helping in common possessions, obedience and maintenance benefits of adult children regarding to parents. In details are presented conditions of performing this duties and acceptable consequences related to lack of their implementation. In work have been discussed conditions of trying to apply for maintenance by parents from their adult children.

Commented also obligation of obedience and related with this bodily punishment of child.